

**EĞİTİM FAKÜLTESİNİ YENİ KAZANAN ÖĞRETMEN
ADAYLARININ ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE GİRİŞ DERSİNİ
ALMADAN ÖNCE VE ALDIKTAN SONRA ÖĞRETMENLİK
MESLEĞİ HAKKINDAKİ METAFORLARININ
KARŞILAŞTIRILMASI**

***“The Comparison Of Pre-Service Teachers’ Metaphors About The
Teacher-Profession Before And After The ‘Introduction To
Teacher-Profession’ Course”***

*Gürbüz OCAK **

*Mevlüt GÜNDÜZ ***

ÖZET

Bu nitel çalışmanın amacı, Eğitim Fakültesi’ndeki öğretmen adaylarının “Öğretmenlik Mesleğine Giriş” dersinin öncesinde ve sonrasında, “öğretmenlik mesleği” hakkındaki metaforlarının incelenmesi ve kıyaslanmasıdır. Bu çalışmaya, 362 öğretmen adayı katılmıştır. Katılımcılardan 181 (%50) kişi Sınıf Öğretmenliği bölümünden, 102 (%28,18) kişi Sosyal Bilgiler, 79 (%21,82) kişi de Okul Öncesi bölümündendir. Bu çalışma iki sömestirde tamamlanmıştır. İlk sömestirin başında araştırmacılar katılımcılara doldurmaları için bir form vermiştir. Bu formda katılımcılardan öğretmenlik mesleği ile ilgili görüşlerini ifade etmeleri istendi. Veri toplama sürecinden sonra katılımcıların metaforları 11 gruba ayrıldı. Benzer şekilde araştırmacılar aynı işlemi ikinci sömestirin başında tekrar yaptı. Veri toplama ve analiz işlemlerinin tamamlanmasından sonra araştırmacılar, iki sömestir arasındaki sonuçları kıyaslamışlardır. Bu çalışma gösterdi ki, güz döneminde ebeveyn (n=16, % 4,9) ilk sırada , bahar döneminde ise bahçıvan (n=13, % 4,3) ve güneş (n=13, % 4,3) ilk sıradadır. Bölümlere bağlı olarak, metafor çeşitliliğindeki yüzdeliğe baktığımız zaman

* Yrd. Doç. Dr.; AKÜ, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 03200/AFYONKARAHİSAR.

** Arş.Gör.; AKÜ, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği ABD, 03200/AFYONKARAHİSAR.

güz döneminde Sosyal Bilgiler (1,34) diğer bölümlere göre ilk sırada, fakat ; bahar döneminde Okul Öncesi (1,26) diğer bölümler arasında ilk sırada gelmiştir. Öğretmenlik Mesleği'ne Giriş dersini almadan önce, öğretmen tipi olarak “fedakar öğretmeni” (n=108, %37,8); sonra ise öğretmeni “bilgi kaynağı” (n=78, %28,4) olarak benimsemişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Metafor, öğretmenlik mesleği, pedagojik formasyon.

ABSTRACT

The aim of this qualitative study was to examine and compare the metaphors of pre-service teachers in the college of education about the teacher-profession before and after the Introduction to teacher-profession course. There were total 362 pre-service teachers involved in this study. One hundreds eighty one (50%) of the participants were from the Elementary Education Major, one hundred two (28.12%) were from the Social Science Major, seventy nine (21.82%) were from the Early Childhood Major. It took two semesters. At the beginning of the first semester the researchers wanted the participants to fill out a form in which they were supposed to express their opinions about the teacher-profession. After the data collection process, the participants' metaphors were divided into eleven groups. Likewise, the researchers repeated the same process at the beginning of the second semester. After completion of the data collection and analysis, the researchers compared the results of two semesters. The study showed that while parenthood was coming in the first order (n=16, 4.9%) in the fall semester, gardener (n=13, 4.3%) and sun (n=13, 4.3%) were coming in the first order in the spring semester. When we look at percentiles in the variety of metaphors based on the majors, Social Science Majors (1.34) was in the first order among other majors in the fall semester; however in the spring semester Early Childhood major (1.26) come in the first order among other majors. Before taking the Introduction to Teacher-Profession Course, the participants acknowledged the teacher as a altruistic-teacher the most (n=108, 37.8%). After the course, they acknowledged the teacher as a source of knowledge.

Key Words: Metaphor, teacher-profession, pedagogy formation.

GİRİŞ

Her dilde, anlatımı güçlendirmek, canlı kılmak için yararlanılan söz sanatlarından biri ‘benzetme’dir. Benzetme; bir nesnenin niteliğini, bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek için bir başka nesne ve eylemlerden yararlanarak, onu anımsatma yoluyla gerçekleştirilir (Aksan,1998:61). Sönmez (1993)’e göre benzetişim, benzeşme, andırış, andırma anlamına gelen metafor ve analogileri eğitim ve öğretim açısından ele aldığımızda, iki olgu, olay yada nesneyi karşılaştırarak, birinin bilinen özelliklerinden hareketle diğersinin bilinmeyen özellikleri hakkında karar verme işlemi olarak tanımlayabiliriz.

Bir kavramı başka bir kavrama benzeterek anlatırsak metafor kullanıyoruz demektir. Aslında o iki kavramın birbirine benzerliği pek az olabilir, ama birini çok iyi tanıyan olmak bize ikincisini daha iyi anlama olanağını sağlar. Metaforlar semboldür yani çağrışımcıdır. Metaforlar çağrışımcı oldukları için duygusal yoğunluğu olan kelimelerden daha çabuk anlaşılırlar. Öğrenme dediğimiz süreç, zihnimizde yeni bağlantılar kurmak, yeni anlamlar yaratmaktır. Roma halkı, hayal gücü ve çağrışımsal bağlarla oluşturdukları metaforik hikayelerle 12 levha kanunu ezbere bilirlerdi. Yunanlılar zihinsel fonksiyonların bu iki temel taşıyı vurgulayarak yöntemleri daha da geliştirme yolu açmışlardır. (<http://www.muzikliegitim.com/metafor.html>)

Eğitimin iki temel ilkesi, bilinenden bilinmeyene ve somuttan soyuta gitmektir. Metaforlar soyut ilkeleri açıklarken somut örnekler kullanmaktadırlar. Johnson (1987)’e göre bilinen, görülen ve fiziksel gerçeklik, bilinmeyen, görülmeyen ve ruhsal gerçekliğin tanımlanmasında kullanılacaktır. Sınırlı kelime hazinesi, bir insanın bir düşünceyi anlamasından, diğers bir düşünceyi anlamasına geçişinde karşılaştırmaların kullanılmasını gerektirmektedir. Spafford ve diğerslerine (1998)’e göre bu yaklaşımda bir problemin çözümü diğers bir problemin çözümüne bakılarak yapılmaya çalışılır.

Bu perspektiften bakıldığında, öğretmen adaylarının “öğretmen” olgusuna ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla incelemek, anlamak ve açıklamak, metaforların sadece öğretimin nasıl olması gerektiğini kavramada birer tartışma aracı olarak değil, aynı zamanda, onların birer araştırma aracı olarak da kullanılabileceğine dair önemli ipucu sağlamaktadır (Saban, 2004:133).

Yob (2003)' e göre son yıllarda metafor, bir bireyin yüksek düzeyde soyut, karmaşık veya kuramsal bir olguyu anlamada ve açıklamada işe koşabileceği güçlü bir zihinsel araç olarak değerlendirilmektedir.

Lakoff ve Johnson (1980)'un çalışmalarına dayalı olarak, “zihinsel metafor teorisi” olarak adlandırılan bir perspektif söz konusudur. Lakoff ve Johnson'un (1980, s.3) da iddia ettiği gibi, “kavram sistemimiz büyük ölçüde metaforik” ise, o zaman “düşünme tarzımız, tecrübe ettiğimiz her olgu ve günlük olarak yaptığımız her şey” de bir bakıma metaforiktir. Zihinsel metafor teorisine göre, metaforlar insanların gerçeğe ve dünyaya ilişkin düşüncelerini şekillendiren temel zihinsel modellerden biridir. Bu yönüyle metaforlar, bireylerin soyut veya karmaşık olan olguları daha somut veya tecrübe edilen olgularla karşılaştırmalarını ve bu sayede de bilinmeyen olgulara ilişkin anlayış geliştirmelerini sağlarlar. Örneğin, Amerikalı program geliştirme uzmanlarından Kliebard (1975) bugün Türkiye ve dünyada program geliştirmede çok sık başvurulan “teknik-rasyonel” program geliştirme yaklaşımının köklerinin aslında 1920'li yıllardaki sanayi devrimine dayandığını belirtmektedir. Bu yıllarda Tyler (1917) “ Bilimsel Yönetimin Prensipleri” adlı kitabında bir fabrikada yapılan işi en küçük birimlerine ayırarak bu işi yapacak işçinin davranışlarını önceden açık ve net olarak tespit etmiştir. Amaç o işçiye en kısa sürede, o işi en etkili şekilde yaptırarak verimi arttırmaktır. Bu prensipler çok geçmeden eğitim alanına uygulanmaya başladı. Öğrencilere kazandırılacak bilgi, beceri ve tutumlar eğitim programının başında spesifik davranışlar olarak listelendi. Bunlar programın hedeflerini oluşturdu. Sonraki yapılacak iş bu davranışları kazandıracak etkinlikleri bulup uygulamaktır. Bir başka deyişle okul bir fabrika, öğrenciler hammadde, eğitim bir imalat süreci ve çıktı (ürün) ise arzu edilen davranış değişikliği olarak adlandırıldı (Kliebard, 1975, s.51-52; akt: İşman ve Eskicumalı, 2001).

AMAÇ

Bireyler öğrencilik hayatı boyunca ileride yapmak istedikleri meslek hakkında bazı fikirler üretirler. Bunda öğretmenleriyle kurdukları etkileşim ve çevresindeki izlenimlerinin büyük etkisi vardır. Böylece kazandıkları fakülteye geldiklerinde bir takım ön yaşıntılar ve bazı tutumları beraberinde getirirler.

Eğitim Fakültesi'ni yeni kazanan bireylerin , öğretmenlik mesleği hakkındaki düşünceleri geçmiş yaşantılarındaki informal gözlemleri ile sınırlıdır. Ancak bireyler pedagojik formasyonu aldıktan sonra mesleğe farklı gözle bakmakta ve yeni tutumlar geliştirmektedir.

Bu araştırma, Eğitim Fakültesi'ni yeni kazanan öğretmen adaylarının (1.Sınıflar) pedagojik formasyon açısından ilk ders olarak okutulan “Öğretmenlik Mesleğine Giriş” dersini almadan önce ve aldıktan sonra, “öğretmenlik mesleğine” karşı üretmiş oldukları metaforları karşılaştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu genel amaç çerçevesinde, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır: (1) Öğretmen adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Giriş dersini almadan önce “öğretmenlik mesleğine” yönelik üretmiş oldukları metaforlar nelerdir? (2) Öğretmen adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Giriş dersini aldıktan sonra “öğretmenlik mesleğine” yönelik üretmiş oldukları metaforlar nelerdir? (3) Öğretmenlik Mesleğine Giriş dersini aldıktan sonra öğretmen adaylarının “öğretmenlik mesleğine” yönelik üretmiş oldukları metaforlar farklılık göstermekte midir? (4) Bu metaforlar, ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir? (5) Program türüne göre öğretmen adaylarının üretmiş oldukları metaforlar nasıldır?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Bu araştırma 2005-2006 öğretim yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesini yeni kazanmış üç farklı programda öğrenim gören toplam 362 öğretmen adayının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının program türüne göre dağılımı şöyledir: Sınıf Öğretmenliği 181 (%50), Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 102 (%28,18), Okul Öncesi Öğretmenliği 79 (%21,82).

Verilerin Toplanması

Bu araştırma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak 2005-2006 öğretim yılının güz dönemi yeni başladığında öğretmen adayları daha ÖMG dersini almadan önce, onların “öğretmenlik mesleği” kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak amacıyla her birinden “Öğretmenlik mesleği . . . gibidir, çünkü . . .” cümlesini tamamlamaları istendi. Bu

etkinliği gerçekleştirmek için önce bütün adaylara boş bir kağıt dağıtıldı ve bu cümleyi kağıda yazmaları söylendi. Daha sonra adaylar metaforlarını yazmadan önce onlara metaforla ilgili tüm açıklamalar yapıldı. Özellikle de öğretmenlik mesleğini bir şeye benzetmeleri ve bunun gerekçesini ortaya koymaları birkaç kez vurgulandı. Metafor çalışmalarında “gibi” kavramı genellikle metafor konusu ile metafor kaynağı arasındaki benzerliği daha net bir şekilde çağrıştırmak için kullanılır. “nk” kavramına da yer verilerek, katılımcılardan kendi benzetmeleri için sebep veya “mantıksal dayanak” üretmeleri istenmesi gerekir (Saban ve diğer.,2005:541). Adaylara, metaforları üretmeleri için yaklaşık 15 dakika civarında bir süre verildi. Öğretmen adaylarının akıllarına gelen ilk metaforlardan istifade edilmek istendiği için bu srenin yeterli olduğu düşünülmüştür. Metaforlarını aktarmış oldukları “ğretmenlik mesleği . . . gibidir, çünkü . . .” cmleri bu çalışmanın temel veri kaynağıdır. Ayrıca ğretmen adaylarının hangi program türünde olduklarını tespit etmek amacıyla bir tane kapalı uçlu soru sorulmuştur.

Çalışmanın ikinci aşaması ise, ğretmen adayları MG dersini aldıktan sonra yapılmıştır. İkinci aşama, pedagojik formasyon özelliği taşıyan bu dersin ğretmen adaylarının ürettikleri metaforlara ne derece etki ettiğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu aşama da yine birinci kısımda olduğu gibi “ğretmenlik mesleği . . . gibidir, çünkü . . .” cmlerinden oluşan bu kağıtlar verilip tekrar doldurmaları istenmiştir. Hatırlatma amacıyla metafor hakkında gerekli açıklamalar tekrar yapılmıştır. Sre yine ğretmen adaylarının ilk akıllarına gelen metaforları üretmeleri istendiği için 15 dakika ile sınırlı tutulmuştur.

Verilerin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması

Birinci aşamada 362 ğretmen adayından metafor üretmesi istenmiştir. Ancak bunlardan 321 geçerli metafor üretebilmiştir. Geriye kalan 41 ğretmen adayının ürettiği metafor kapsam dışı tutulmuştur. İkinci aşamada yine 362 ğretmen adayından 299 geçerli metafor üretirken, 63 ğretmen adayının ürettiği metafor kapsam dışı bırakılmıştır. Üretilen metaforların analiz edilmesi ve yorumlanması süreci, aşağıdaki aşamalarda gerçekleştirildi: (1) adlandırma aşaması, (2) tasnif etme (eleme ve arıtma) aşaması, (3) yeniden organize etme ve derleme aşaması, (4) kategori geliştirme aşaması ve (5) nicel veri analizi için verilerin bilgisayara aktarılması şeklinde-dir (Saban ve diğer.,2005:541).

Aşama 1: Adlandırma aşaması: Öğretmen adaylarının üretmiş olduğu metaforlar kavramlar halinde tanımlandı (örneğin, “Ebeveyn”, “Mum”, “Sanatçı”, “Pusulâ”, “Bahçıvan” vb). Verilerin analiz edilmesi sırasında örneklerde verilen metaforlar gibi olmayanlar tanımlanmamış ve kapsam dışı bırakılmıştır.

Aşama 2: Tasnif etme (eleme ve arıtma) aşaması: Bu aşamada, “metafor analizi” (Moser, 2000) ve “içerik analizi” (Yıldırım ve Şimşek, 1999) teknikleri kullanılarak, her metafor parçalarına ayrıştırıldı ve diğer metaforlarla olan benzerlikleri veya ortak özellikleri bakımından analiz edildi. Böylelikle öğretmen adaylarının ürettikleri metaforlar incelenerek, birinci aşamadaki 41, ikinci aşamadaki 63 kağıdın ayıklanması süreci başlıca dört kritere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir: (a) sadece tanımlamaların yapıldığı veya herhangi bir metafor kaynağını içermeyen kağıtlar, (b) belli bir metafordan söz edilmesine rağmen metafor için herhangi bir gerekçenin (mantıksal dayanağın) sunulmadığı kağıtlar, (c) birden fazla kategoriye ait özellikleri içeren metaforlar ve (d) “mantıksız” veya öğretmen kavramının daha iyi anlaşılmasına herhangi bir katkısı olmayan metaforlar (Saban ve diğer.,2005:541).

Aşama 3: Yeniden organize etme ve derleme aşaması:Geçersiz metaforlar hariç tutulduktan sonra, birinci aşamada toplam 149 adet, ikinci aşamada ise öğretmen adayları ÖMG dersini aldıktan sonra toplam 141 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Daha sonra bölüm türlerine göre geçerli metaforlardan oluşan bir metafor listesi hazırlandı. Hazırlanan metafor listesi hangi program türünde, kaç kişi, hangi metaforu üretmiş şeklindeki sorulara cevap verecek şeklindedir.

Aşama 4: Kategori geliştirme aşaması: Öğretmen adaylarının üretmiş olduğu metaforlar, birbirlerine ilişkili olan metaforlar doğrultusunda 11 başat grup altında toplanmıştır. Birinci aşamada 36, ikinci aşamada 25 öğretmen adayının üretmiş olduğu metafor herhangi bir grubu temsil etmediği için hariç bırakılmıştır. Öğretmen adaylarının ürettikleri metaforlar, üçüncü aşamadaki listeye göre sergilediği öğrenci ve öğretmen değişkenleri bakımından incelenerek kodlandı. (örneğin, “öğrenci merkezli öğretim” , “öğrenme rehberi”, “dayanışma unsuru”, “değişim yapma” veya “temel kaynak”). Bu kodlar, daha sonra, öğretmen rolleri bakımından ifade edilerek başat gruplara ayrıldı. Örneğin, “bilgi kaynağı olarak öğretmen” adı altında yer alan metaforların hepsi de temelde öğretmeni bir “bilgi deposu” olarak değerlendirmektedir (örneğin, içinde bilgi yüklü olan bir kitap, müşterilerine

sürekli hizmet sunan ve para veren bir banka, içinde çok değerli eşyaları bulunduran bir hazine, kaynağı hiç tükenmeyen bir ırmak, günlük ihtiyaç duyulan ekmek, aradığımız kelimeleri bulmaya yarayan bir sözlük, aradığımızı bulmaya yarayan bir google sitesi, doğayı sürekli besleyen yağmur bulutu vb.).

Aşama 5: Nicel veri analizi için verilerin SPSS paket programına aktarılması: Birinci aşamada toplam 149 ve ikinci aşamada 141 adet metaforun tanımlanmasından ve bu metaforların oluşturduğu 11 adet başat grubun geliştirilmesinden sonra, bütün veriler SPSS istatistik programına aktarıldı. Bu işlemten sonra, ilk önce her bir metaforu ve kategoriye temsil eden öğrenci sayısı (f) ve yüzdesi (%) program türüne göre hesaplandı.

BULGULAR VE YORUM

Genel Bulgular

1. En fazla üretilen metafora genel toplamda baktığımızda birinci aşamada, Ebeveyn (n=16, % 4,9); ikinci aşamada ise Bahçıvan (n=13, % 4,3) ve Güneş (n=13, % 4,3) olduğunu görüyoruz. Saban (2004) tarafından yapılan “Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar” konulu ampirik (deneye dayalı) bir çalışmanın sonuçlarına göre, deneklerin büyük bir çoğunluğu öğretmeni bahçıvan metaforuna benzetmektedir. Yine Saban ve diğerleri (2005)’in yapmış olduğu “Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar” adlı çalışmada en çok üretilen on metafor arasında güneş (n=96; %7.9) birinci sırada, ebeveyn (n=67; %5.5) üçüncü sırada yer almıştır.

2. Öğretmen Adayları “ öğretmenlik mesleğine” yönelik birinci aşamada daha ÖMG dersini almadan toplam 149, ikinci aşamada ÖMG dersini aldıktan sonra toplam 141 adet metafor üretmişlerdir. Sınıf Öğretmenliği (SÖ) adayları birinci aşamada 97, ikinci aşamada 78 ; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (SBÖ) adayları birinci aşamada 70, ikinci aşamada 58; Okul Öncesi Öğretmenliği (OÖÖ) adayları birinci aşamada 40, ikinci aşamada 60 adet metafor geliştirmişlerdir.

3. Sınıf Öğretmenliği adaylarının birinci aşamada üretmiş oldukları 97 metafordan 68 (% 70,1) tanesini, ikinci aşamada ise 78

metafordan 53 (% 67,9) tanesini yalnız bir kişi üretmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği adaylarının ise birinci aşamada ürettikleri 70 metafordan 55 (%78,5) tanesini, ikinci aşamadaki 58 metafordan 42 (%72,4) tanesini yalnız bir kişi üretmiştir. Okul Öncesi Öğretmenliği adaylarının ise birinci aşamadaki ürettikleri 40 metafordan 29 (72,5) tanesini, ikinci aşamada ise 60 metafordan 50 (%83,3) tanesini yalnız bir kişi üretmiştir.

4. Bölüm türlerine göre metafor çeşitliliği açısından, (öğretmen adayı sayısı/üretilen metafor) oranlarına baktığımızda birinci aşamada 1,34 oranla en fazla çeşitliliğin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği'nde; ikinci aşamada ise 1,26 oranla Okul Öncesi Öğretmenliği'nde olduğunu görmekteyiz.

5. Genel olarak baktığımızda daha öğretmen adayları ÖMG dersini almadan önce "öğretmeni" fedakar (n=108, %37,8) ve bilgi kaynağı (n=50, %17,5) öğretmen olarak görürken; ÖMG dersini aldıktan sonra "öğretmeni" bilgi kaynağı (n=78, %28,4), aydınlatıcı (n=43, %15,6) ve şekil verici (n=40, %14,5) öğretmen olarak görmeye başlamışlardır.

Başat Gruplar

1.Rehber Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 8 (% 2,8) , ikinci aşamada 22 (%8) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlardan en fazla (kılavuz, harita, pusula, trafik polisi, mürşit, rehber, yön tabelası, başbakan, yol, psikolog, tercümanlık, trafik lambası) üretileni , birinci aşamada OÖÖ adaylarının üretmiş olduğu kılavuz, harita, rehber (n=1, %1,6) ; ikinci aşamada SBÖ adaylarının üretmiş olduğu pusula (n=4, %4,8) metaforu oluşturmaktadır. Bu metaforlardan anlaşıldığına göre; öğretmen, öğrencileri yönlendiren, onlara yol gösteren, öğretimi kılavuzlayan ve öğrencilerde karar verme sürecini geliştiren kişidir. ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (%2,8) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının "rehber öğretmen" anlayışında artış (%8) gözlenmiştir.

2.Fedakar Olan Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 108 (%37,8) , ikinci aşamada 23 (%8,3) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlardan en fazla (sevgi, paylaşım, kutsal, vazife, mutluluk, tutku, sabır, aşk, umut,

ebeveyn, ayrıcalık, sorumluluk, özveri, kardelen çiçeği, papatya, yuva, emek, cankurtaran, her şey, erdem, uğraş, kazanç, savaş, şefkat, kalp atışı, dava, çilekeş, gönül, zorluk, fetih, hayalperest, zirve) üretileni, birinci aşamada OÖÖ adaylarının ürettiği sevgi (n=6, %10,1) ; ikinci aşamada ise SÖ adaylarının ürettiği ebeveyn (n=7, %4,9) metaforu oluşturmaktadır. Bu üretilen metaforlara göre; öğretmenlik mesleği bir anne-babanın çocuğuna gösterdiği şefkati gerektiren, tüm zor şartlar karşısında yılmamak gerektiğine inanılan ve göstermiş olduğu sevgi, hoşgörü ile çocukları eğiten bir gönül mesleğidir. ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (% 37,8) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “fedakar olan öğretmen” anlayışında yüksek oranda düşüş (%8,3) gözlenmiştir.

3.Aydınlatıcı Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 28 (% 9,8) , ikinci aşamada 43(%15,6) öğretmen adayının ürettiği metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlardan en fazla (güneş, gökkuşağı, aydınlık, ışık, mum, gökyüzü, fener/ el feneri/deniz feneri, lamba, yıldız/çoban yıldızı, ampul, meşale, ay) üretileni, birinci aşamada OÖÖ adaylarının ürettiği güneş (n=2, %3,3); ikinci aşamada yine OÖÖ adaylarının ürettiği mum (n=4, %5,2) metaforu oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının ürettiği metaforlara göre; öğretmenlik mesleği, nasıl ki bir lambanın karanlık bir odayı veya bir güneşin dünyayı aydınlattığı gibi öğrencilerin karanlık dünyasını aydınlatan, bilgiyi yayan ve onlara sürekli umudu telkin eden bir meslektir. ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (% 9,8) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “aydınlatıcı öğretmen” anlayışında artış (%15,6) gözlenmiştir.

Bu grubu toplamda birinci aşamada 3 (%1) , ikinci aşamada 4 (%1,4) öğretmen adayının ürettiği metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlar (komutan, reis, kral, lider, teknik direktör, kaptan) çok az kişiyi teşkil ettiği için kıyaslama yapılmamıştır. Bu grupta üretilen metaforlara baktığımızda her ne kadar öğretmenin otorite figürü olduğu anlaşılrsa da eskisi gibi bir anlayış artık kabul görmemektedir. Bu da artık öğrencilerin geleneksel anlayıştaki öğretmen algısının değişmeye başladığını göstermektedir. ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (%1) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “otoriter öğretmen” anlayışında az da olsa artış (% 1,4) gözlenmiştir.

5.Bilgi Kaynağı Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 50 (%17,5) , ikinci aşamada 78 (%28,4) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlardan en fazla (kütüphane, google sitesi, pil, sözlük, defter, kitap, besin, hidroelektrik santrali, inek, anne sütü, toprak, bulut, bilgisayar, aktarım, Internet, su/su kuyusu, deniz, ilaç, kalem, kumbara, yemek, hazine, saat, süzgeç, kaynak, yağmur/yağış, tabiat ana, bilge, banka, çalışma masası, bal, okuma sanatı, anahtar, ırmak, usta, tavuk, yapı taşı, ekmek, Mevlana, bilgi savaşı, eğitimcilik, hava, kapı, pınar, jeneratör, üretkenlik, başarı, buğday tohumu, mücevher kutusu, kapalı kutu, mürekkep, anlayan insan, zaman, mercek, sürahi, kulübe, okyanus, kredi kartı, testi) üretileni, birinci aşamada OÖÖ adaylarının ürettiği su (n=2 , % 3,3) ; ikinci aşamada ise SÖ adaylarının ürettiği kitap (n=7, %4,9) metaforu oluşturmaktadır. Bu metaforlara göre; öğretmen her şeyi bilen, bilgi kaynağı, bilgiyi aktaran ve öğrencilerini bilgiyle donatmaya çalışan bir bilgi hazinesidir. ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (%17,5) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “bilgi kaynağı öğretmen” anlayışında artış (%28,4) gözlenmiştir.

6.Taşıyıcı Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 20 (%7) , ikinci aşamada 26 (% 9,4) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlardan en fazla (hamal, arı, postacı, deve, karınca, tren, otobüs, şoför, kanguru, makinist, ön tekerlek, işçi, vagon, lokomotif, eşek, amele, rüzgar, gemi) üretileni , birinci aşamada SBÖ adaylarının üretmiş olduğu kanguru (n=2,%2,1) ; ikinci aşamada yine SBÖ adaylarının üretmiş olduğu hamal (n=4,%4,8) metaforu oluşturmaktadır.Bu gruptaki metaforlara göre; öğretmen, öğrencilerin bütün sıkıntularına çare bulan, onların dertleriyle ilgilenen, onlara kol kanat geren ve öğrencilere en iyi hizmeti yaparak onların iyi bir yerlere gelmelerini sağlayan kişidir. ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (% 7) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “taşıyıcı öğretmen” anlayışında artış (%9,4) gözlenmiştir.

7.Bütünleştirici Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 7 (%2,4), ikinci aşamada 8 (%2,9) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlar(ağaç/çam ağacı/ağaç kökeni, ahtapot, şamdan, ataç) çok az kişiyi teşkil ettiği için kıyaslama yapılmamıştır.Bu gruptaki üretilen metaforlara baktığımızda; öğretmeni, ayırım yapmadan bütün öğrencilerle ilgilenen, sınıfta ders anlatırken bütün öğrencilerin anlayacağı şekilde ders işleyen ve tüm öğrenciler üzerinde hakimiyet kurabilen kişi olarak görmektedirler.ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (%2,4) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “bütünleştirici öğretmen” anlayışında az da olsa artış (%2,9) gözlenmiştir.

8.Kişilik Modeli Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 15 (%5,2), ikinci aşamada 10 (%3,6) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlardan en fazla (model, ayna, sanatçı cumhurbaşkanı, sultan, örnek vatandaş, aktör, ayna, insan) üretileni, birinci aşamada SBÖ adaylarının üretmiş olduğu sanatçı (n=5, %5,3) metaforu oluşturmaktadır.İkinci aşamada oranlar düşük olduğu için kıyaslama yoluna gidilmemiştir.Bu gruptaki metaforlara göre; öğretmen, henüz kişiliği tam oluşmamış küçük yaştaki öğrenciler için iyi bir model ve onların davranışlarına kendi kişiliğinden güzel huylar telkin edecek bir davranış mühendisidir.ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (%5,2) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “kişilik modeli öğretmen” anlayışında düşüş (%3,6) gözlenmiştir.

9.Şekil Verici Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 19 (%6,6) , ikinci aşamada 40 (%14,5) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlardan en fazla (marangoz ressam, fırıncı, bahçıvan, terzi, heykeltıraş, materyal, sihirli değnek, moda tasarımcısı, tornacı, inşaat mühendisi, fabrika, bıçak, mimar, değirmen, aşçı, maden ustası, el) üretileni, birinci aşamada SBÖ adaylarının ürettiği fabrika, bahçıvan (n=2, %2,1); ikinci aşamada SÖ adaylarının ürettiği bahçıvan (n=10, %7) metaforu oluşturmaktadır.Bu grupta oluşturulan metaforlara göre; öğretmen yetiştirdiği öğrencilere istediği şekli

veren, onların üzerinde istediği gibi etki bırakan ve geleceklerine yön veren kişidir. ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (%6,6) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “şekil verici öğretmen” anlayışında artış (%14,5) gözlenmiştir.

10.Yenilikçi Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 9 (%3,1), ikinci aşamada 4 (%1,4) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlar (gelecek, modern tarım aleti, teknoloji, yenileme, uygarlık, bukalemun) çok az kişiyi teşkil ettiği için kıyaslama yapılmamıştır. Bu üretilen metaforlara göre; öğretmen, değişen günümüz şartları karşısında kendini yenileyip insanlara da en güncel bilgileri aktarmak zorunda olan, değişimin öncüsü ve habercisidir. ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (%3,1) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “yenilikçi öğretmen” anlayışında düşüş (%1,4) gözlenmiştir.

11.Gelişim unsuru Öğretmen

Bu grubu toplamda birinci aşamada 18 (% 6,3), ikinci aşamada 16 (% 5,8) öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar temsil etmektedir. Öğretmen adaylarının her iki aşamada da geliştirdikleri metaforlardan en fazla (çiftçi, merdiven, süreç, yaratıcılık, fidan, yumurta, tarla, inşaat, bitki, nesil, oyuncak, milat) üretileni, SÖ adaylarının üretmiş olduğu gelecek (n=5, %2,9); ikinci aşamada ise OÖÖ adaylarının ürettiği çiftçi (n=4, %5,2) metaforu oluşturmaktadır.Bu üretilen metaforlara göre;öğretmen, öğrencileri başarıya kademe kademe yaklaştıran, onların bilişsel gelişiminin yanında duygusal ve diğer gelişimlerini de takip eden ve öğrencilerindeki değişimlere göre onlara yol haritası hazırlayan kişidir.ÖMG dersini almadan önce gruplar içerisindeki dağılımı (%6,3) iken ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “gelişim unsuru öğretmen” anlayışında az da olsa düşüş (%5,8) gözlenmiştir.

Tablo 1: Grupların Program Türlerine Göre Karşılaştırılması

	Başat Gruplar	ÖMG Dersi Almadan Önce				ÖMG Dersi Aldıktan Sonra					
			SÖ	SB Ö	OÖ Ö	Top.		SÖ	SB Ö	OÖ Ö	Top.
1	Rehber Öğretmen	f	4	1	3	8	f	7	9	6	22
		%	2,3	1	5	2,8	%	4,9	10,9	7,8	8
2	Fedakar Öğretmen	f	54	26	28	108	f	14	5	4	23
		%	32,1	27,6	47,4	37,8	%	9,9	6	5,2	8,3
3	Aydınlatıcı Öğretmen	f	14	10	4	28	f	16	15	12	43
		%	8,3	10,6	6,7	9,8	%	11,3	18,2	15,7	15,6
4	Otoriter Öğretmen	f	2	-	1	3	f	3	1	-	4
		%	1,1	-	1,6	1	%	2,1	1,2	-	1,4
5	Bilgi Kaynağı Öğretmen	f	30	14	6	50	f	33	20	25	78
		%	17,8	14,8	10,1	17,5	%	23,4	24,3	32,8	28,4
6	Taşıyıcı Öğretmen	f	10	7	3	20	f	13	6	7	26
		%	5,9	7,4	5	7	%	9,2	7,3	9,2	9,4
7	Bütünleştirici Öğretmen	f	3	1	3	7	f	4	2	2	8
		%	1,7	1	5	2,4	%	2,8	2,4	2,6	2,9
8	Kişilik Modeli Öğretmen	f	7	7	1	15	f	6	2	2	10
		%	4,1	7,4	1,6	5,2	%	4,2	2,4	2,6	3,6
9	Şekil Verici Öğretmen	f	10	7	2	19	f	26	7	7	40
		%	5,9	7,4	3,3	6,6	%	18,4	8,5	9,2	14,5
10	Yenilikçi Öğretmen	f	5	3	1	9	f	3	1	-	4
		%	2,9	3,1	1,6	3,1	%	2,1	1,2	-	1,4
11	Gelişim Unsuru Öğretmen	f	14	4	-	18	f	7	3	6	16
		%	8,3	4,2	-	6,3	%	4,9	3,6	7,8	5,8

Yukarıdaki tabloya göre;

1- OÖÖ adayları, ÖMG dersini almadan önce “Fedakar Öğretmen” tipini (%47,4) SÖ (%32,1) ve SBÖ (%27,6) adaylarına göre daha çok benimsemişlerdir. ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “Fedakar Öğretmen” anlayışında çok büyük bir düşüş olmuştur. OÖÖ adaylarının oranındaki düşüş (%5,2), SÖ (%9,9) ve SBÖ (%6) adaylarınıninkine göre daha fazla olmuştur.

2- SÖ adayları, ÖMG dersini almadan önce “Bilgi Kaynağı Öğretmen” tipini (%17,8) SBÖ (%14,8) ve OÖÖ (%10,1) adaylarına göre daha çok benimsemişlerdir. ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “Bilgi Kaynağı Öğretmen” anlayışında artış olmuştur. OÖÖ adaylarının oranındaki artış (%32,8), SÖ (%23,4) ve SBÖ (%24,3) adaylarınıninkine göre daha fazla olmuştur.

3- SBÖ adayları, ÖMG dersini almadan önce “Şekil Verici Öğretmen” tipini (% 7,4) SÖ (%5,9) ve OÖÖ (%3,3) adaylarına göre daha çok benimsemişlerdir. ÖMG dersini aldıktan sonra, öğretmen adaylarının “Şekil Verici Öğretmen” anlayışında artış olmuştur. SÖ adaylarının oranındaki artış (%18,4), SBÖ (%8,5) ve OÖÖ (%9,2) adaylarınıninkine göre daha fazla olmuştur.

4- “Aydınlatıcı Öğretmen” tipinde, ÖMG dersini almadan önce en fazla orana SBÖ (%10,6) adayları sahipken; ÖMG dersini aldıktan sonra, yine SBÖ (%18,2) adayları sahip olmuştur.

5- “Gelişim unsuru Öğretmen” tipinde, ÖMG dersini aldıktan sonra SÖ ve SBÖ adaylarında düşüş meydana gelirken; OÖÖ adaylarında ise, ÖMG dersini almadan önce hiçbir öğretmen adayı bu gruba ait metafor belirtmemiş iken ÖMG dersini aldıktan sonra bu oran (%7,8) oldukça artmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER:

Eğitim Fakültelerinde pedagojik formasyon adı altında ilk ders olarak okutulan ÖMG, öğretmen adaylarının Eğitim Fakültesini kazanmadan önce, informal gözlemleri sonucu “öğretmenlik mesleğine” karşı ürettikleri metaforik düşüncelerini değiştirmiştir.(ÖMG dersini almadan önce, öğretmen adayları öğretmeni daha çok “fedakar” olarak görürken; ÖMG dersini aldıktan sonra öğretmeni “bilgi kaynağı” olarak görmeye başlamışlardır.)

Öğretmenlik mesleği taşıdığı misyon açısından toplum tarafından şimdiye kadar çok fazla sıfatla anılmıştır. Bunda öğretmenin eğitim- öğretimle birlikte daha birçok vazifeyi de beraberinde yerine getirmesi yatmaktadır. Öğretmen adaylarının da “öğretmenlik mesleği” hakkında üretmiş oldukları metaforlar, öğretmenin çok fazla tanımının olduğunu göstermektedir. (Çitçi, Heykeltıraş, Aktör, Ağaç, Postacı, Google Sitesi, Teknik Direktör, Mum, Pusula, Yağmur, Tavuk, Ahtapot, Arı, Terzi, Su, Gemi, Cumhurbaşkanı, Banka vs.)

Bu çalışmada öğretmen adaylarının “öğretmenlik mesleğine” karşı üretmiş oldukları metaforlara göre, başat gruplardaki öğretmen tiplerine vermiş oldukları yüzdeler Sınıf, Sosyal Bilgiler ve Okul Öncesi öğretmenlikleri açısından bariz farklılıklar olduğu görülmüştür. (Örneğin, “Gelişim Unsuru Öğretmen” tipinde, ÖMG dersini aldıktan sonra SÖ ve SBÖ adaylarında düşüş meydana gelirken; OÖÖ adaylarında ise, ÖMG dersini almadan önce hiçbir öğretmen adayı bu gruba ait metafor belirtmemiş iken ÖMG dersini aldıktan sonra bu oran (% 7,8) oldukça artmıştır.)

Öneriler:

Öğretmenlik yapan kişilerden mesleklerinin farklı yıllarında “öğretmenlik mesleği” ve eğitim sistemindeki çoğu olgu hakkında metafor üretmeleri istenerek, bu metaforlar Eğitim Fakülteleri’nde okuyan öğretmen adaylarına mesleki formasyon adı altında aktarılabilir.

Öğretmenler, bir şeyler öğretirken nasıl öğretecekleri üzerinde düşünmektedirler. Bir öğretmenin düşüncelerini, duygularını veya becerilerini metafor sayesinde geliştirmek mümkündür. Metaforlar kendilerini yenilemeyi düşünen öğretmenlerin kendi statülerini ve sorumluluklarını anlamlandırmalarına yardımcı olabilir.

Metaforlar, çok karmaşık olguları açıklamada kullanılan iyi bir öğretim tekniğidir. Bu yüzden öğretmenler, bilhassa ilköğretim öğrencilerin anlayamadığı soyut konuların (demokrasi, insan hakları, özgürlük, cumhuriyet vs.) öğretiminde bu tekniği kullanabilirler.

Metaforlar öğrencilerin zihinsel gelişimi esnasında algı ve öğrenme biçimlerini açığa çıkarmada güçlü bir zihinsel araç olarak kullanılabilir.

Toplumun değişik kesimlerine “öğretmenlik mesleği” hakkındaki metaforik düşünceleri sorularak, öğretmenlerin sosyal statüleri hakkında

bilgi toplanabilir. Toplanan bu bilgilerden yola çıkılarak, öğretmenlerin sosyal statülerini düzeltme çalışmaları yapılabilir.

Bu çalışmada, yalnızca dilsel metaforlar kullanılmıştır. Ancak imgesel metaforlar da özellikle görsel ayrıntıların oluşturulmasında, öğrencilere yönelik görsel materyaller hazırlanmasında kullanılabilir.

KAYNAKÇA:

- Aksan, D. (1998). Dilbilim Seçkisi: Günümüz Dilbilimiyle İlgili Yazılardan Çeviriler, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- İşman, A. & Eskicumalı, A. (2001). Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Adapazarı: Değişim Yayınları.
- Johnson, M. (1987). The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Moser, K.S. (2000). Metaphor analysis in psychology - method, theory, and fields of application. Forum: Qualitative Social Research [On-line journal], 1(2). Available at: <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/2-00/2-00moser-e.htm>. (Erişim Tarihi: 14.09.2006)
- Saban, A. (2004). "Giriş Düzeyindeki Sınıf Öğretmeni Adaylarının "Öğretmen" Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2, 2, 131-155.
- Saban, A., Koçbeker, B.N., Saban, A. (2005). "Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metaforlar", XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 28-30 Eylül- Denizli
- Sönmez, V. (1993). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Spafford, C.S. ve diğerleri. (1998). The Cyclopedic Education Dictionary. London: Delmar Publishers.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (1999). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yob, I.M. (2003). Thinking constructively with metaphors. Studies in Philosophy and Education, 22, 127-138.
- <http://www.muzikliegitim.com/metafor.html> (Erişim Tarihi: 13.09.2006)

